

Rootsi-Vene suhetest Ingerimaa kubeneri ja Vene vojevoodide kirjavahetuses 1630. aastatel

Liisi Taimre

■ 17. sajandi Rootsi kujutas endast konglomeraatriiki, mille mitmed provintsid olid emamaaga nõrgalt seotud. Lisaks erinevale poliitilis-kultuurilisele taustale raskendas Rootsi Läänemere ja Saksa provintside tsentraliseerimisvõimalusi juba nende geograafiline asukoht teisel pool Läänemerd. Nii langes suur vastutus keskvoimude poliitika teostamisel kohalikele kõrgematele ametnikele – (kindral)kuberneridele. Lähtuvalt provintside eripäradest oli erinev ka probleemide ring, millega igal kindrakuberneril tegeleda tuli. Huvitava ülesande ees seisis Rootsi idapoolseima provintsi Ingerimaa kuberner, kel lisaks tavapärasele administratiivsetele ja maksude kogumisega seotud küsimustele tuli kohalikul tasemel hoolitseda ka Rootsi Moskva-poliitika eest.

1630. aastatel nägi Rootsi keskvoimude poliitika ette kultiveerida häid suhteid Venemaaga, seda nii diplomaatilistel põhjustel – sooviga elimineerida Poola suurriiklikud ambitsioonid – kui ka idasuunalise kaubanduse arendamise eesmärgil. Heade suhete kohalikul tasemel toimimise eest langes vastutus eelkõige Ingerimaa kubernerile ja tema Vene kolleegidele, Novgorodi ja Pihkva vojevoodidele. Nii tuli neil lahendada erinevaid piiriga seotud vastuolusid ning teha koostööd põgenike väljaandmise küsimustes. Kuigi võrreldes näiteks samal ajal Lääne-Euroopas toimuvate Kolmekümneaastase sõja sündmustega, on tegu pisiasjadega, mis tunduvad vaevalt mainimist väärt olevat, pidasid Rootsi

keskvoimud oluliseks need kiiresti ja rahu-meelselt lahendada, et mitte lasta vastuoludel suureks paisuda. Kuna vaadeldavast perioodist on säilinud kirjavahetus nii Ingerimaa kubeneri ja Vene vojevoodide vahel kui ka Ingerimaa kubeneri ja kuninganna Kristiina eestkostevalitsuse vahel, annab see hea võimaluse vaadelda kolme osapoole nägemust probleemidest ja võimalikest lahendustest.

Rootsi-Vene suhted 1630. aastatel

1630. aastateks oli Rootsi riik jõudsalt laienenud ida suunas ja saanud enda kontrolli alla Läänemere provintsid – Eesti-, Liivi- ja Ingerimaa. Pärast sekkumist Kolmekümneaastasess sõtta oli Gustav II Adolfi jaoks oluline, et ta saaks keskenduda sõjategevusele Saksamaal. Nii oli Rootsi jaoks kasulik hoida 1617. aastal Venemaaga sõlmitud Stolbovo rahu ning arendada naaberriigiga sõbralikke suhteid.

Teine murettekitav jõud idas oli Poola oma suurriiklike ambitsioonidega. Siin kasutasid rootslased Kolmekümneaastase sõja aegses Euroopas levinud taktikat, mida Boriss Poršnev on võrrelnud malelauaga, kus iga riigi eesmärgiks oli luua liit oma naabri naabriga. Habsburgide Hispaania ja Habsburgide Saksamaa moodustasid lõksu Prantsusmaa jaoks, Hispaania ise oli mere poolt kiilutud Prantsusmaa ja Hollandi vahele jne.¹ Nii oli Rootsi loogiliseks käiguks proovida suruda

¹ B. Poršnev. *Muscovy and Sweden in the Thirty Years' War, 1630–1635*. Edited by P. Dukes. Cambridge, 1996, lk. 64.

Poola isolatsiooni, sõlmides liidu Venemaaga. Venemaa ja Poola vahel kehtis küll Deulino relvarahu, kuid see pidi lõppema juba 1632. aastal ning neis tingimustes oli Rootsil selge taktika hoida häid suhteid Moskvaga, varustades venelasi isegi relvastuse ja sõjandusekspertidega ning õhutades neid sõdima poola kate vastu.

Huvitav on jälgida kannapööret rootslaste Vene poliitikas. 26. augustil 1617 riigipäeva avamisel peetud kõnes rõhutas Gustav II Adolf, et „nad on tagasi lõõnud oma võimsa naabri, kellega nad aegade algusest on olnud ebakindlates ja ohtlikes suhetes, ning on ta sinnamaani viinud, et ta peab igaveseks ajaks loobuma rüüstamistest, millega neid varem kahjustanud on, sest nüüd on ta neist lahutatud järvede, soode ja jõgedega, millest nii kergesti üle tulla ei saa.”² Aastakümme hiljem oli rootslaste Vene-poliitika hoopis sõbralikum. Märtsis 1631 saabus Moskvasse Rootsi esimene alaline saadik Venemaal Johan Möller, kelle ülesandeks oli heade suhete loomine.³ Rootsit võib lugeda esimeseks Euroopa riigiks, kes rajas alalise saatkonna Moskvasse.⁴

Venelased suhtusid rootslaste majandusliku ja sõjalise koostöö ettepanekutesse ülimalt soosivalt ning ilmutasid ka omalt poolt initsiatiivi. Aastatel 1628–1633 toetas Venemaa Rootsit odava vilja müügiga, mida viimane kasutas väga edukalt viljahindadega spekulereimiseks ning seeläbi sõjapidamise rahastamiseks Saksamaal.⁵ Kahe riigi suhted olid 1630. aastate alguseks sedavõrd head, et Rootsi vägede võitu Breitenfeldis tähistati

Moskvas peaaegu sama suure kahurisaluudi ja triumfiparaadiga, kui seda tehti Stockholmis.⁶ Ka Venemaa siseolud olid koostööks soodsad. Kui „segaduste aeg” tugevdas vaenulikkust võõraste vastu, siis samas tekitas see ka tehnilist ja majanduslikku mahajäämust, millest oli võimalik üle saada välismaa spetsialistide teadmiste ja oskuste abil.⁷ Nagu Michael Roberts on väljendanud, olid venelased hetkeks valmis rootslastele andeks andma Stolbovo rahu.⁸

Aastal 1632 täitus Rootsi välispoliitiline soov ning Venemaa alustas Poolaga Smolenski sõda. Pikalt planeeritud Rootsi-Vene liit siiski ei realiseerunud kunagi. Üldlevinud arvamus on, et selle perspektiivid lõpetas Gustav II Adolphi surm Lützenis 1632.⁹ Pärast kuninga surma, kes oli olnud üks Vene-Rootsi liidu peamisi initsiaatoreid, jäi koostöö soiku. Vene ajaloolaste hulgas on avaldatud ka arvamust, et venelased ei pidanud rootslaste koostööpakkumist endale piisavalt kasulikuks ja kaubandusplaanid polnud korralikult läbi mõeldud.¹⁰ Rootsi-Vene liidu sõlmimata jätmise tagajärgi on hinnatud väga tõsisteks. Boriss Poršnevi meelest oli see põhjuseks, miks Moskva jättis pooleli Smolenski sõja, mis omakorda tähendas Rootsi jaoks vajadust koondada osa vägedest Poola rindele, sest 1635. aastal oli lõppemas Altmarki vaherahu. Kõik see kokku oli üks olulisi põhjusi Rootsi sõjavägede kaotuste reale Saksamaal aastatel 1634–1635.¹¹

Lisaks välispoliitilistele olid rootslaste koostöösoovil ka majanduspoliitilised põh-

² Ur ett tal av Gustav II Adolf vid öppnandet av riksdagen i Stockholm den 26. aug. 1617 om freden med Ryssland. – E. Hildebrand, C. Grimberg. Ur källorna till Sveriges historia under nyare tiden I. 1520–1721. Stockholm, 1911, lk. 110.

³ B. Poršnev. Muscovy and Sweden in the Thirty years' war 1630–1635, lk. 91.

⁴ M. Laidre. Dorpat 1558–1708. Linn väe ja vaenu vahel. Tallinn, 2008, lk. 298.

⁵ Seda teemat on põhjalikult uurinud B. Poršnev. Vt. Muscovy and Sweden in the Thirty years' war 1630–1635, lk. 44–62.

⁶ P. Dukes. The making of Russian absolutism 1613–1801. London, 1982, lk. 8.

⁷ L. Hughes. Attitudes towards Foreigners in Early Modern Russia. – Russia and the wider world in historical perspective. Essays for P. Dukes. Edited by C. Brennan and M. Frame. Basingstoke, 2000, lk. 4.

⁸ M. Roberts. Gustavus Adolphus. A history of Sweden 1611–1632, Volume II 1626–1632. London, 1958, lk. 562.

⁹ D. G. Kirby. Northern Europe in the early modern period. The Baltic world, 1492–1772. London, 1990, lk. 183.

¹⁰ I. Šaskol'skij. Voprosy torgovli v Russko-Švedskix diplomatičeskix otnošenijax na rubeže 20-x i 30-x gg. XVII v. Skandinavskij sbornik XIX. Tallinn, 1974, lk. 70–83, lk. 82.

¹¹ B. Poršnev. Muscovy and Sweden in the Thirty years' war 1630–1635, lk. 242.

jused. 17. sajandi esimesel poolel oli Rootsi üks olulisemaid majanduslikke eesmärke kaubanduse tagasitoomine Valgelt merelt Läänemerele. Kuni 1640. aastateni püüti seda saavutada eelkõige välispoliitiliste ja diplomaatiliste meetoditega.¹² Selles on Stefan Troebst näinud just Arhangelski kaubanduse Läänemerele suunamise projekti nõrkust: need, kellega Rootsil olid head diplomaatilised suhted – Holland, Inglismaa ja Venemaa –, ei olnud huvitatud kaubanduse suunamisest Läänemerele. Poliitilised oponendid Poola ja Taani ei tulnud üldse koostööpartneritena kõne alla.¹³ Ka Enn Küng on välja toonud, et Stolbovo ja Kärde rahu vahelisele perioodile oli iseloomulik, et Moskva reageeris külmalt Rootsi püüdlustele juhtida Vene kaubandus tagasi Läänemerele.¹⁴ Sellest hoolimata jätkas Rootsi välispoliitikale põhineva kaubanduspoliitikaga 1640. aastateni.

Ingerimaa kuberner ja Vene vojevoodid 1630. aastatel

Ainuüksi riigipäeva otsus või tsaari ukaas häid suhteid tagada ei suutnud. Oli oluline, et kõrgemal tasemel aetavat välispoliitikat toetaks ka igapäevaselt toimiv suhtlus ja asjaajamine. Rootsi ja Venemaa vahel sõlmitud Stolbovo rahu ratifitseerisid küll tsaar ja kuningas, aga konkreetsetes olukordades langes suur vastutus selle toimimise eest kohalikele ametnikele. Stolbovo rahu 22. punkt¹⁵ sätestas, et kui kummalgi poolel on kaebusi, siis „rahu ei murta, vaid siis selle poole asehaldur või

vojevood, kes leiab, et talle on liiga tehtud, nagu ka teise poole asehaldur või vojevood kohtuvad [– –] ja probleemi ära kuulavad ja sõbralikult lepitusele jõuavad.” Alles siis, kui „asjad suurema tähtsusega on, kui nemad seda lahendada suudavad”, pöörduakse kõrgemate valitsejate poole.¹⁶

Mees, kellele Rootsi poole pealt langes kõige suurem vastutus kohalike suhete hoidmisel, oli Ingerimaa kuberner. Vaadeldaval perioodil oli Ingerimaa kuberneriks Nils Asserson Mannersköld. (Ka Mannerskiöld.) Ta oli sündinud 1586. aastal Östergötlandis ning teinud kiiret sõjaväelist karjääri, alustades 1606. aastal teenistust hertsog Johani juures Östergötlandis. 1611. aastaks oli ta tõusnud Östergötlandi ratsaväe rittmeisteriks ja 1615. aastal sai temast Östergötlandi ratsaväe ülem.¹⁷ Sõjaliste teenete eest aadeldati ta 1612. aastal ja tema uueks nimeks sai Mannersköld.¹⁸ Läänemere provintsidega puutus Nils Asserson Mannersköld esimest korda kokku 1614. aastal, kui ta võttis oma rügemendiga osa Rootsi-Vene sõjast. Pärast Stolbovo rahu pöördus ta tagasi Rootsi, kuid naasis 1621. aastal, et osaleda Riia vallutamisel.¹⁹

Seega, kui Nils Asserson Mannersköld 1626. aastal Ingerimaa kuberneriks nimetati, oli tal märkimisväärne sõjaline kogemus ning ta oli kokku puutunud Venemaa ja sealsete oludega. Ka hiljem pidasid Rootsi võimud Ingerimaa kõrgemate ametnike määramisel oluliseks, et neil oleks varasemaid kogemusi venelastega suhtlemisel. Ingerimaa esimene kindralkuberner Erik Gyllenstierna oli aastatel 1637–1642 Viiburi, Nyslotti ja

¹² E. Küng. Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel, lk. 30.

¹³ S. Troebst. Handelskontrolle, „Derivation”, Eindämmung: schwedische Moskaupolitik 1617–1661. Wiesbaden, 1997, lk. 120.

¹⁴ E. Küng. Rootsi majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 17. sajandi teisel poolel, lk. 341.

¹⁵ Stolbovo rahulepingu originaaltekstis on erinevad peatükid eraldatud vaid ristimärgiga. Siin töös on selguse eesmärgil eeskujuks võetud publikatsioonis „Sveriges traktater med främmande magter jemte andra dit hörande handlingar, Femte delens förre hälft. 1572–1632” (Utgifven av O. S. Rydberg och C. Hallendorff. Stockholm, 1903) kasutatud paragrahvide nummerdamine.

¹⁶ Fredstraktat mellan Sverige och Ryssland... §22. – Sveriges traktater med främmande magter jemte andra dit hörande handlingar, Femte delens förre hälft. 1572–1632.

¹⁷ Svenskt biografiskt lexikon. Bd. 25. Huvudredaktör G.. Nilzén. Stockholm, 1985–1987, lk. 95.

¹⁸ Matrikel öfver Swea rikes ridderskap och adel, uppå des begäran wid 1751. års riks-dag, utgifven med historiska och genealogiska anmärkningar. Redaktör A. A. von Stierman. Stockholm, 1754, lk. 267.

¹⁹ Svenskt biografiskt lexikon. Bd. 25, lk. 95.

Nils Asserson Mannersköldi autograaf. SRA, Liv II, vol 196

Kymmengordi maapealik ning kuulus 1636. a. Moskvat külastanud Rootsi saadikute hulka.²⁰ Carl Mörner, kes oli Ingerimaa kindralkuberner 1645–1651, oli samuti varem olnud Viiburi maapealik.²¹

Tema piiritagusteks kolleegideks olid Pihkva ja Novgorodi vojevoodid. Sarnaselt Ingerimaa kubernerile olid nemadki piirkonna kõrgeimad võimukandjad ning kesk- võimu kohapealsed esindajad. Vojevoodi ja kubeneri ametikoha suurimad erinevused tulenesid eelkõige nende koduriigi poliitilise kultuuri erinevustest. Hiljuti vallutatud provintside administreerimine ja seal poliitilise süsteemi ülesehitamine olid vastutusrikkad ülesanded ja seetõttu olid Rootsi jaoks väga olulised ametnike individuaalsed võimed ja omadused. 17. sajandi ametnike valikul oli tähtis, et nad oleksid kõrgest soost, sest alama klassi inimesi peeti juba loomuomaseks omakasupüüdlikeks.²² Vojevoodi ametit on aga, vastupidi, nähtud kui hüvitust pikaajalise teenistuse eest. Olgugi et nende üheks põhi- ülesandeks oli hoolitseda selle eest, et piirkonnast kogutud maksud pealinna jõuaksid,

oli Moskva jaoks tähtis vaid kindla summa laekumine, mitte see, mil viisil ja kui palju makse tegelikult koguti.²³ Vassili Kljutševski on välja toonud, et 17. sajandi vojevoodid olid 16. sajandi *namestnikute* pojad või pojapojad, ning rõhutanud, et ühe sajandiga ei saa muuta suhtumine riigiasutustesse – uus institutsioon jätkas eelmise halbu kombeid.²⁴

Andmeid konkreetsete isikute kohta, kes 1630. aastatel Novgorodi ja Pihkva vojevoodide ametikohta täitsid, ei ole käesoleva kirjatöö autoril õnnestunud leida. Küll aga selgub kirjavahetusest, et Nils Asserson Mannersköldi ametiajal vojevoodkonna ametnike vahetust siiski ette tuli. Nii mainib Nils Asserson Mannersköld 1636. aasta märtsis, „uut Novgorodi vojevoodi, kes pole rohkem kui pool aastat ametis olnud”.²⁵ Suhete sujumine kubeneri ja vojevoodide vahel sõltus ilmselt ka konkreetsest ametis olnud isikust. Nii kirjutab Nils Asserson Mannersköld 1642. aastal: „Naabruses Venemaal on kõik vaikne, ja mingit olulist kirjavahetust minu ja vojevoodide vahel pärast seda rahutut vojevoodi, kes mõned aastad Pihkvas ametis oli, pole olnud.”²⁶

Nagu näha, oli Ingerimaa kubeneri ja Vene vojevoodide poliitilis-kultuuriline taust küllaltki erinev. Kuna aga nende ametialade piirid olid ühtlasi ka Rootsi ja Venemaa riigipiirideks, tuli neil leida üksmeel mitmes valdkonnas, millest vast enim vastuolusid tekitas teise poole kullerite läbi oma valduste lubamine ning piiritülid.

Kui suurem osa Venemaa suhtlusest Lääne-Euroopaga 17. sajandil kulges Riia kaudu, siis kogu Moskva ja Stockholmi vaheline kirjavahetus toimus Narva kaudu.²⁷ Läbi Narva liikusid kullerid, kes hoidsid ühendust

²⁰ Svenskt biografiskt lexikon. Bd 17. Huvuderaktör E. Grill. Stockholm, 1967–1968, lk. 591.

²¹ Svenskt biografiskt lexikon. Bd 26. Huvuderaktör G. Nilzén. Stockholm, 1987–1989, lk. 304.

²² A. Jonsson. „Försumblige i deres kall och ämbete...” 1600-talets debatt om de nya regionalförvaltningen. – Maktens skiftande skepnader. Studier i makt, legitimitet och inflytande i det tidigmoderna Sverige. Red. B. Harnesk. Umeå, 2003, lk. 121.

²³ M. Laur. Tsaaride aeg. Venemaa ajaloost 1917. aastani. Tartu, 2002, lk. 40.

²⁴ V. Ključevskij. Russkaja istorija. Polnyj kurs lekcii. V trex tomax. Kniga vtoraja. Moskva, 1993, lk. 259.

²⁵ SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 09.04.1636.

²⁶ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 04.11.1642.

²⁷ E. Küng. Riia-Moskva postituli Põhjasõja eelõhtul. – Tuna 2006, nr. 4, lk. 12–24.

Rootsi keskvoimude ja Moskvas resideeriva Rootsi saadiku ning ka tsaari ja Stockholmis ametis olevate Vene diplomaatide vahel. Loomulikult liikus ka Rootsi ja Vene valitsejate omavaheline korrespondents sama marsruuti pidi. Regulaarne postisüsteem oli 1630. aastatel Rootsis alles välja kujunemas, samal ajal kui Venemaal polnud selle loomisega veel alustatudki. Seetõttu on loomulik, et konfliktid ja arusaamatused olid kerged tekkima.

Peamiseks probleemiks Rootsi poole jaoks kujunes asjaolu, et mitmel korral pidas Novgorodi vojevood Stockholmist Moskva poole suunduvad kullerid piiril kinni, tuues põhjenduseks erinevaid ebamääraseid selgitusi. Kohati on raske öelda, kas tegu oli otsitud ettekäänetega või mitte. Näiteks 1639. aastal tõid venelased Rootsi kulleri läbilaskmisest keeldumisele põhjenduseks, et Stockholmis on võimutemas katk ning sealt tulev kuller võib nakkuse endaga üle piiri kaasa tuua.²⁸ Sellist seletust võib ehk isegi ratsionaalseks pidada. Sihilikule korrespondentsi takistamisele viitab aga asjaolu, et Novgorodi vojevood polnud nõus ka kulleri väljapakutud lahendusega – vahetada postipakid parasjagu piiril viibinud Moskvast Stockholmi poole suundunud kulleriga, nii et kumbki oleks teise saadetisega tulnud teed tagasi läinud ja katku levimise ohtu poleks tekkinud.²⁹ Vahel olid kullerid ise selles süüdi, et nad Venemaalt piisavalt kiiresti tagasi ei jõudnud. Näiteks kirjutas Nils Asserson Mannersköld keskvoimudele „leitnant Lorents Baumist, kes 13. juulil 1638 oli hakanud Moskvast Narva suunas liikuma, seejärel sattunud ühte meeste seltskonda, kelle suurvürst vangi pani, siis jälle vabaks saanud ja nüüd [07.08.1640 – rohkem kui kaks aastat hiljem] Narva jõudnud.”³⁰

Ainsaks Nils Asserson Mannersköldi võimaluseks Novgorodi vojevoodi mõju-

tada, oli paluda kirja teel kullerite üle piiri lubamist. Üldjuhul apelleeris Nils Asserson Mannersköld suhtluses vojevoodiga „keh-tivale rahulepingule” [Stolbovo rahule]³¹, mille järgi oli mõlemal osapoolel kohustus teise saadikud üle piiri lubada.³² Lisapõhjusena toonitas ta vojevoodile, „et Tema Suure Härra [Vene tsaari] postil Tema Kuningliku Majesteedi maal ja provintsidest alati ilma kinni pidamata edasi liikuda lastakse”³³. Viimase väitega Vene pool siiski nõus ei olnud. Nii kaebas Vene saadik Stockholmis, et tema kirjad liiguvad Ingerimaal liiga aeglaselt. Seletuskirjas keskvoimudele vastas Nils Asserson Mannersköld süüdistusele süüdistusega, väites, et „nendel aladel on hoopis suuremad põhjused meil venelaste üle kaevata”.³⁴ Ette tuli ka teise poole kirjade avamist ja läbilugemist. 1639. aasta sügisel kaebas Nils Asserson Mannersköld kuningannale, et Novgorodi vojevood oli avanud Rootsi residendile Moskvas Peter Krusebjörnile adresseeritud kirja, kus oli juttu salpeetri ülesostmisest Venemaal. Novgorodi vojevood ei eitanud seda, vaid põhjendas oma teguviisi sellega, et ta oli tahtnud teada, kas suurvürsti ehk tsaari tiitel on seal õigesti kirjutatud.³⁵

Kuna üldjuhul lahenesid tüliküsimused saadikutele vaba läbipääsu lubamise üle pärast paari kirja vahetamist, siis võib eeldada, et mõningase viivituse järel – ja mõnel juhul ka pärast postipakkide sisuga tutvumist – lubati kulleritel teekonda jätkata. Mis aga oli selle kõige eesmärk? Neid juhtumeid, kus vojevoodid pidasid kinni kullereid, kes pidasid sidet keskvoimude ja Rootsi Moskva agendi vahel, ning avati nende kirju, võib pidada ajastu kontekstis täiesti tavapäraseks. On loomulik, et prooviti takistada info liikumist naaberriigi esindajate vahel ning tunti huvi teadete vastu, mida Rootsi ametnikud

²⁸ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 01.09.1639.

²⁹ Sealsamas.

³⁰ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 07.08.1640.

³¹ SRA, Liv II, vol 364. Nils Asserson Mannersköld Novgorodi vojevoodile. 11.04.1639.

³² Fredstraktat mellan Sverige och Ryssland... §17.

³³ SRA, Liv II, vol 364. Nils Asserson Mannersköld Novgorodi vojevoodile. 11.04.1639.

³⁴ SRA, Liv II, vol 361. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 03.02.1636.

³⁵ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 11.11.1639.

omavahel vahetasid. Sellist käitumist tuli ette ka mujal Euroopas. Näiteks 1590. aasta Saksa-riigikantselei memoriaalis instrueeriti postiametnikke informantidena töötama ja vajadusel korrespondentsi kinni pidama.³⁶ 1650. aastatel oli Londoni postkontoris tavaliseks rutiiniks avada ja kopeerida kõik välisriikide saadikutele adresseeritud ja nende välja saadetud kirjad.³⁷ Seega pole Novgorodi vojevoodide käitumises midagi erakordset ning seda võib pidada üsnagi tavaliseks nähtuseks 17. sajandi diplomaatias.

Palju huvitavam on aga see, et vojevoodid pidasid kinni ka neid kullereid, kes töid teateid Rootsi keskvoimudelt tsaarile. Vaevast, et siinkohal võib rääkida mingist riiklikust välispoliitilisest plaanist, pigem oli tegu vojevoodide isetegevusega. Nagu ülalpool mainitud, määrati vojevood tihhti ametisse hüvitusena pikaajalise teenistuse eest. Seega on loogiline, et vojevoodid kasutasid iga võimalust, et oma sissetulekuid suurendada. Ei saa välistada, et nad lootsid lisa teenida kullereid kinni pidades ja neilt altkäemaksu küsides. Samas jääb see vaid oletuse tasemele, sest vähemalt Ingerimaa kuberner kirjades altkäemaksu küsimisest juttu ei ole. Nils Asserson Mannersköld ise ei näinud vojevoodide käitumisele ühtegi loogilist seletust: 1. novembril 1639 kirjutas ta eestkostevalitsusele, et „post seisab ikka veel piiril ja ei pääse läbi, põhjuseid sellele on võimatu leida”.³⁸

Lisaks sellele, et Stockholmi ja Moskva vaheline korrespondents oli häiritud, tekitas Ingerimaa kubermangu ning Pihkva ja Novgorodi vojevoodkondade ühine piir teisiigi probleeme. Nils Asserson Mannersköldi

ametiajal said üheks oluliseks piiriga seotud tüliküsimuseks vojevoodide süüdistused, et Rootsi alamad käivad Vene poolel kala püüdkes. Kui muidu oli Nils Asserson Mannersköldil rohkem ametialaseid kokupuuteid Novgorodi vojevoodiga,³⁹ siis piiririkumise puhul oli kaebusi ka Pihkva vojevoodil, kes süüdistas korduvalt Rootsi kalureid piiri rikkumises Vasknarva juures.⁴⁰ Tegu oli sealse elanikkonna jaoks ajaloolise kalapüügi piirkonnaga. Teadaolevalt seostub isegi Vasknarva esmamainimine 1349. aasta kalatüluga.⁴¹ Novgorodi vojevoodiga olid piiririkumised probleemiks Lava ojal.⁴²

Nils Asserson Mannersköld vastas küll kõikidele vojevoodide kirjadele lubadusega piiririkumist uurida, kuid ei nõustunud ühegi süüdistusega. Pihkva vojevoodil soovitas ta „valelikku kalafoogti” karistada.⁴³ Ka Novgorodi kalafoogti nimetas ta valelikuks ning tuletas vojevoodile meelde, et „piirid on paika pandud ammu enne seda, kui mina sain Narva kuberneriks ja sina Novgorodi vojevoodiks. Seda me peame meele pidama ja mitte uskuma selliseid inimesi, kes valet toovad.”⁴⁴ Nii lõppes enamik vaidlusi piiririkumiste pärast rahumeelselt.

Erandiks oli vahejuhtum 1641. aasta sügisel, kui Pihkva vojevood süüdistas taas kord Rootsi riigi alamaid Peipsi järvel Vasknarva lähistel paikapandud piiride rikkumises. Nils Asserson Mannersköld proovis probleemi lahendada rahulikult, soovitades uurimise ajaks mõlemal poolel oma kalurid tagasi kutsuda ja võrgud välja võtta. Pihkva vojevood aga saatis sõdurid Rootsi poolele võrke rüüstama. Nils Asserson Mannersköld oli juba

³⁶ W. Behringer. Im zeichen des Merkur. Reichspost und Kommunikationsrevolution in der frühen Neuzeit. Göttingen, 2003, lk. 342.

³⁷ M. Smith Anderson. The Rise of Modern Diplomacy 1450–1919. London, 1993, lk. 43.

³⁸ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 11.11.1639.

³⁹ Nils Asserson Mannersköldi kirjavahetusest vene vojevoodidega aastatel 1636–1639 (kokku 90 kirja) moodustas korrespondents Novgorodi vojevoodiga 82% (73 kirja) ja Pihkva vojevoodiga 18% (17 kirja). (SRA, vol 366–368).

⁴⁰ Nt. SRA, Liv II, vol 368. Novgorodi vojevood Nils Asserson Mannersköldile. 15.06.1639; SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 17.10.1641.

⁴¹ A. Selart. Eesti idapiir keskajal. Tartu, 1998, lk. 90.

⁴² SRA, Liv II, vol 368. Novgorodi vojevood Nils Asserson Mannersköldile. 21.09.1639.

⁴³ SRA, Liv II, vol 364. Nils Asserson Mannersköld Pihkva vojevoodile. 21.09.1639.

⁴⁴ SRA, Liv II, vol 362. Nils Asserson Mannersköld Novgorodi vojevoodile. 26.06.1637.

valmis tõsisemaks konfliktiks, saates ka omalt poolt 24 sõdurit Vasknarva kindluse juurde, kuid pihkvalased pöördusid siiski tagasi.⁴⁵ Iseenesest ei olnud juhtumil tõsisemaid tagajärgi ning seega võiks seda pidada täiesti ebaoluliseks naabrite vahel tekkinud arusaamatuseks. Tähelepanu väärib aga Rootsi keskvõimude reaktsioon juhtumile. Nimelt 5. novembril 1641 loeti Stockholmis riiginõukogus ette Nils Asserson Mannersköldi kiri, kus ta kirjeldas konflikti Pihkva vojevoodiga. Keskvõimud olid väga rahul sellega, et Ingerimaa kuberner ei olnud „millegagi kergemeelselt alustanud” ja edasise juhtnõrina kästi tal hoolt kanda, et tema ja vojevoodide vahel mingeid segadusi ei tekiks.⁴⁶ Ainsaks keskvõimude-poolseks avalikuks žestiks oli kirjutada Vene tsaarile märgukiri, „sest kui soovida hoida häid suhteid, pole enamat võimalik teha”.⁴⁷

Selle juhtumi taustal joonistub väga hästi välja, et Nils Asserson Mannersköldi üheks ülesandeks Ingerimaa kubernerina oli hoida suhetes Vene vojevoodidega madalat profiili ning mitte alluda ida poolt tulevatele provokatsioonidele. Pigem oodati talt vojevoodide väiksemate seaduserikkumiste puhul silma kinni pigistamist kui liiga agressiivset õigusenõudmist. 1636. aastal pöördusid Rootsi keskvõimud Nils Asserson Mannersköldi poole etteheitega, et suurvürsti meelest on ta suhtluses vene vojevoodidega liialt kerglane (*vidlyftig*), ning manitsesid teda suuremale viisakusele. Nils Asserson Mannersköldi vastus sellele süüdistusele iseloomustab väga hästi tema isiklikku arvamust kirjavahetusest Vene poolega: „Jumal teab, et ma olen selle rahvaga suhelnud diskreetseimal viisil, milleks ma olen suuteline olnud, seda vastusena sellele ebadiskreetseusele, mis igapäevaselt sealt poolt tuleb.”⁴⁸

Teisalt ei saa öelda, et Rootsi oleks vojevoodide seaduserikkumistesse ja nendega tekkinud probleemidesse kergekäeliselt suhtunud. Kuigi kõik ülalpool kirjeldatud vastutolud said lahendatud rahumeelselt, tundsid keskvõimud muret vojevoodide provokatiivse käitumise pärast. Kui riigikantsler Axel Oxenstierna 23. märtsil 1642. aastal tegi otsuse määrata Ingerimaale eraldi kindralkuberner, siis esimese põhjusena nimetas ta vajadust vastu seista Novgorodi vojevoodidele.⁴⁹

Põgenike küsimus

Lisaks üldisemale käsule lahendada kõik erimeelsused rahumeelselt sisaldas Stolbovo rahu ka kohustust teha koostööd põgenike väljaandmise küsimustes. Stolbovo rahu 20. punkt sätestas, et „need, kes reetmise, mõrva, varguse või mis iganes põhjustel see olla võiks, ühelt poolelt teisele põgenenud on, [– – –] tuleb koos kõigega, mis nad on varastanud, röövitud või enesega kaasa võtnud, tagasi saata.”⁵⁰ Vastutus sellegi ülesande täitmise eest langes eelkõige kohaliku võimu kandjatele – Ingerimaa kubernerile ja Pihkva ning Novgorodi vojevoodidele.

Olgugi, et esmajärjekorras nimetati rahulepingus mõrvareid ja vargaid, kujunesid tegelikult kõige suuremaks probleemiks need isikud, kes „mis iganes põhjustel see olla võiks, ühelt poolelt teisele põgenesid”. Peamised põhjused olid, et „maal on nii suur nälg, et seal on võimatu viibida”⁵¹ ja Rootsi riigi vähene tolerant teiseusuliste suhtes. Ainuüksi Narva läänist lahkus aastatel 1630–1643 üle 1000 talupoja.⁵² Veelgi rohkem põgeneti provintsi idaosast. Nils Asserson Mannersköld ise oletas, et ajavahemikus 1. august

⁴⁵ SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 17.10.1641.

⁴⁶ Svenska riksrådets protokoll. VIII. 1640–1641. Stockholm 1898. 08.11.1641.

⁴⁷ Svenska riksrådets protokoll. VIII. 1640–1641. Stockholm 1898. 05.11.1641

⁴⁸ SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 24.09.1636.

⁴⁹ Svenska riksrådets protokoll. IX. 1642. Stockholm 1898. 23.03.1642.

⁵⁰ Fredstraktat mellan Sverige och Ryssland... §20.

⁵¹ EAA, f. 632, n. 1, s. 2. Kuninganna Kristiina eestkostevalitsus Nils Asserson Mannersköldile. 13.05.1634.

⁵² C. Öhlander. Bidrag till kännedom om Ingermanlands historia och förvaltning. I. 1617–1645. Uppsala, 1898, lk. 21.

1630 kuni 1. august 1633 lahkus Jaama ja Kaporje läänist vähemalt 364 perekonda.⁵³ Üle piiri põgenenute koguhulka on ilmselt võimatu kokku arvutada. Vene ajaloolane Adrian Selin peab peamiseks talupoegade maalt lahkumise põhjuseks Rootsi riigi vaenulikkust suhtumist õigeusku, sest õigeusu vastuvõtmine tähendas ühtlasi ka Moskva riigi kodaniku staatust ja üle piiri lahkunud õigeusklikust rahvastikust said automaatselt Vene tsaari alamad.⁵⁴

Ainult usuliste vastuoludega siiski rahvastiku väljavoolu seletada ei saa. Probleem ei olnud omane ainult Ingerimaa kubermangule, ka Liivimaa talupoegadel oli kombeks üle piiri Venemaale põgeneda, niipea kui nad mõnda kohustust täita ei tahtnud. Liivimaa sõjakomissar Erik Andersson Trana kirjeldas väga kujundlikult piirialade talupoegi kui „oksal istuvaid linde, kes püssipaugu peale õhku tõusevad ja minema lendavad”.⁵⁵ Rootsi riigivõimud olid ilmselt ette näinud, et rahvastiku väljavooluga võib probleeme tekkida ja kohe pärast Stolbovo rahu keelati Ingerimaa elanikel provintsist lahkuda, erandiks olid vaid bojaarid, mungad ja linnakodanikud, kellel oli soovi korral õigus esimese 14 päeva jooksul Venemaale minna.⁵⁶ Seadusest hoolimata põgenesid talupojad massiliselt üle piiri. 1620. aastatel plaanis Gustav II Adolf Ingerimaa asustuse tihendamiseks sinna meelitada mõisnikke ja talupoegi Saksamaalt, Inglismaalt ja Hollandist, aga see katse ebaõnnestus.⁵⁷

Rahvastikuga oli probleeme ka Vene poolel. Sealgi oli palju tühje külasid, mis olid elanike poolt erinevatel põhjustel maha jae-

tud. Nii ei olnud Vene pool tegelikult eriti huvitatud põgenike väljaandmisest ja üle piiri tagasi saatmisest.⁵⁸ Selle tulemuseks oli farss, kus näiliselt tehti rootslastega koostööd, kuid reaalsuses töötati hoopis neile vastu. Kohalikel võimudel oli ametlikult keelatud üle piiri põgenenud talupoegi vastu võtta, kuid tegelikkuses seda hoopis soositi.⁵⁹ Piirikomandöridele anti salajane käsk leida ülejooksikuid, kuid neid varjata ja piirist kaugemale toimetada.⁶⁰

Sellest hoolimata alustati 1635. aasta mais suurejoonelise projektiga, mille käigus pidi kumbki pool välja uurima, kui palju on nende talupoegi ja kurjategijaid alates 1617. aastast üle piiri põgenenud, ning seejärel pidi toimuma piiril ülejooksikute vastastikune ülevõtte. Nils Asserson Mannersköld määras seda ülesannet täitma kaks meest, kes tundsid kohalikke olusid ja vene keelt. Sellekohase info kogumine oli väga aeganõudev, sest küla-küla haaval tuli uurida, kui palju seal elas talupoegi Stolbovo rahu sõlmimise hetkel, mis nende nimed olid, paljud neist surnud ja paljud üle piiri lahkunud olid.⁶¹ Kui nimekirja viimaks valmis sai ja see 1635. aasta lõpul Pihkva ja Novgorodi vojevoodidele saadeti, siis oli nende reaktsioon omapärane. Novgorodi vojevood teatas, et „Suurvürsti maa ja riik on suur ja lai ning seal on raske kedagi leida”, Pihkva vojevood piirdus teatega, et on nimekirja kätte saanud. Küll aga saatsid mõlemad vojevoodid ka omapoolsed nimekirjad Vene alamatest ülejooksikute kohta aastatest 1617–1626, Nils Asserson Mannersköldi andmetel oli Novgorodi vojevoodi oma 13 sülda pikk ja Pihkva oma 7 sülda.⁶² Carl Öhlander on vojevoodide nimekirjade tõepärasuse

⁵³ SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 05.05.1635.

⁵⁴ Adrian Selin. New approaches to the studying of Russian-Swedish frontier organization of 17th c. // <http://adrianselin.narod.ru/art2e.htm>. Vaadatud 03.04.2010.

⁵⁵ R. Liljedahl. Svensk förvaltning i Livland 1617–1634. Uppsala, 1933, lk. 529–530.

⁵⁶ C. Öhlander. Bidrag till kännedom om Ingermanlands historia och förvaltning, lk. 17.

⁵⁷ K. Väämänen. Herdaminne för Ingermanland. I. Lutherska stiftsstyrelsen, församlingarnas prästerkap och skollärare i Ingermanland under Svenska tiden. Helsingi, 1987, lk. 12.

⁵⁸ G. Kovalenko. Russko-Švedskie otnošenija v XVII veke. Učebnoe posobie po speckursu dlja studentov istoriko-filologičeskogo fakul'teta, lk. 21–22.

⁵⁹ Sealsamas.

⁶⁰ A. Selin. 17. sajandi usuline situatsioon Rootsi-Vene piirialal. – Mäetagused 2004, nr. 26, lk. 47–48.

⁶¹ SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 05.05.1635.

⁶² SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 08.01.1636.

kahtluse alla seadnud, sest lisaks sellele, et seal esines kohanimesid, piirkondi ja isikuid, mida olemaski polnud, olid vojevoodid ülejooksikute hulka arvanud ka need Rootsi alamad, kes mõnda aega olid Venemaal elanud ja seejärel Ingerimaale tagasi pöördunud.⁶³

Põgenike vahetus leidis aset Ossinavagoras ning kokku saadeti Ingerimaalt Venemaale tagasi 14 perekonda ja Rootsile tagastati 122 perekonda.⁶⁴ Nii võib üritust pidada Rootsi jaoks kordaläinuks, hoolimata vojevoodide esialgsest vähesest koostöövalmidusest. Novgorodi vojevood aga leidis sellegi ürituse puhul võimaluse enda sissetulekuid suurendada. Need 122 perekonda, kes saadeti Ingerimaale tagasi, kuulusid kõige vaesemate hulka, rikkamad olid teatud summa eest ostnud vojevoodi käest endale õiguse Vene poolele elama jääda.⁶⁵

1636. aastal toimunud vastastikune põgenike vahetamine jäi ainsaks nii suureks ühiseks ettevõtmiseks. Allikates ei kajastu, et selliseid aktsioone rohkem toimunud oleks. Võimalik, et rootslased nägid selle ürituse mõttetust. Küll aga informeeriti üksteist regulaarselt üle piiri põgenenud talupoegadest ja kurjategijatest. Oli ka juhtumeid, kus mõned ülejooksikud teisele poole piiri tagasi saadeti. Kindlasti ei saa väita, et Ingerimaa kubneri ja Vene vojevoodide vaheline koostöö ülejooksikute vahetamisel eriti efektiivne oleks olnud ja oma reaalsel eesmärgi täitnuks. Pigem võib seda vaadelda kui diplomaatilist žesti ja vastastikust hea tahte avaldust. Nii kõlas Nils Asserson Mannersköldi kirjavahetuses vojevoodidega vahelduseks ka positiivsemaid noote, ja pärast seda, kui Novgorodi vojevood oli Ingerimaale tagasi saatnud ühe üle piiri põgenenud perekonna, sai Nils Asserson Mannersköld vojevoodile kinnitada, et seda on viimatinimetatu „teinud õigesti ja vastavalt kehtivale rahulepingule

ning meie suurte valitsejate ja riikide sõprusele ja naabrusele kavatseb ta [Nils Asserson Mannersköld] samamoodi käituda”⁶⁶.

Nils Asserson Mannersköldi isiklik suhtumine idanaabritesse

Suhtluses Vene vojevoodidega esindas Nils Asserson Mannersköld eelkõige Rootsi kesk- võime ning riigitruu ametnikuna ei saanud ta endale lubada liigset isikliku arvamuse ja emotsioonide jagamist. Siiski on ta teinud keskvoimudele saadetavates aruannetes ja erakirjavahetuses mõningaid märkusi, mis annavad aimu, millisena ta Ingerimaa kubernerina oma ametiala ja selle naabreid näha võis.

Nii on Nils Asserson Mannersköld nime- tanud oma ametiala barbaarseks.⁶⁷ Kuigi ta võis muu hulgas viidata ka sellele, et suure osa Ingerimaast moodustas õigeusklik rahvastik, mõtles ta omadussõnaga „barbaarne” pigem provintsi perifeerset asendit ja väljakujunemata valitsussüsteemi. Peaaegu samamoodi suhtus oma kindralkubermangu Johan Skytte, kes mitteformaalses suhtluses nimetas Liivi- ja Ingerimaad „kaugeteks-kaugeteks provintsideks” ning tundis vastikust seal valitseva „jämada ja inetu barbaarsuse” vastu.⁶⁸

Kui vaadelda Nils Asserson Mannersköldi peamisi süüdistusi idanaabrite suunas, siis need olid rohkem praktilist laadi ning ei ole seostatavad mitte niivõrd venelaste usuliste tõekspidamiste või ühiskonnakorraldusega, kuivõrd pigem konkreetsete juhtumitega. Nii kirjutab ta 1636. aasta märtsis kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele, et ta „on tihti alandlikult sellest Tema Kuninglikule Majesteedile kirjutanud, millist ebaõiglust ja vägi- valda osutatakse tema alamatele suurvürsti komandöride, vojevoodide ja teiste alamate poolt”.⁶⁹ Nils Asserson Mannersköld ei loot-

⁶³ C. Öhlander. Bidrag till kännedom om Ingermanlands historia och förvaltning, lk. 19.

⁶⁴ Sealamas, lk. 21.

⁶⁵ Sealsamas.

⁶⁶ SRA, Liv II, vol 363. Nils Asserson Mannersköld Novgorodi vojevoodile 12.01.1638.

⁶⁷ Svenskt biografiskt lexikon. Bd 25, lk. 94.

⁶⁸ R. Liljedahl. Svensk förvaltning i Livland, lk. 535.

⁶⁹ SRA, Liv II, vol 195. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 09.04.1636.

nud siiski olukorra paranemisele, sest tema meelest „mingit õigust ei maksa nende [vene vojevoodide] juurest otsida, nad teevad nagu-nii oma tahtmise järgi”.⁷⁰

Valelikkus ja reetlikkus kuulusid venelaste iseloomuomaduste hulka nii Rootsi riigipeade kui ka alamate ametnike meelest. Gustav II Adolf, kes ühelt poolt oli 1630. aastatel Rootsi ja Vene koostöö suur pooldaja ning initsiaator, ei omanud naabrite suhtes mingeid illusioone, väites, et Rootsi võimu all elavatelt novgorodlastelt ei tasu mitte midagi head oodata, sest neil on „venelaste valelik iseloom”.⁷¹ Nils Asserson Mannersköld oli täiesti samal arvamusel, nimetades ühes kohtuprotsessi kirjelduses kohtu all olevat Ivangorodi kodanikku Kirillovit „oma rahvusele iseloomulikult valelikuks”.⁷² Veelgi emotsionaalsemalt kirjeldas venelaste karakterit Rootsi resident Moskvast Peter Krusebjörn, kes arvas, et vene rahval pole muud huvi kui välismaalaste majadesse sisse tungida ja need paljaks röövida, isegi kui sealjuures tuli elanikel kõri läbi lõigata. Tema meelest see, kes usub venelast, usub inimest, kes tahab sind petta.⁷³ Kari Tarkiainen on välja toonud, et eelkõige kasutati venelaste puhul valelikkusele ja ebausaldusväärsusele viitavaid väljendeid neil juhtudel, kui idanaaber ei käitunud rootslaste plaanide kohaselt.⁷⁴ Nii ei tule alati venelaste kohta käivaid reetlikkuse süüdistusi võtta sõnasõnaliselt, vahel võisid need tähendada ka lihtsalt nende keeldumist koostööst rootslastega.

Liisi Taimre

(1985)

Lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo eriala magistriõppe 2010. Praegu jätkab õpinguid Tartu Ülikooli doktoriõppes ning töötab Harjumaa Muuseumis teadurina. Peamiseks uurimisvaldkonnaks on Rootsi suurriigi poliitika Läänemere provintsid 17. sajandil.

Kokkuvõtteks

Rootsiaegsete (kindral)kuberneride tegevust on tavaliselt ajalookirjutuses käsitletud, keskendudes nende läbiviidud administratiivsetele reformidele ja kubermangusisestele ümberkorraldustele. Selline lähenemisviis on täiesti õigustatud, sest eelkõige olid nad oma valitsemispiirkonna kõrgeimad ametnikud, kelle tähtsamateks ülesanneteks oli administratiivse süsteemi arendamine ja maksude kogumine. Kindlasti aga väärivad ka tähelepanu (kindral)kuberneride ebastandardsema iseloomuga ülesanded, mis tulenesid provintsi eripärast ja keskvoimude laiematest eesmärkidest konkreetsel perioodil, mil nad ametis olid.

Nii oli näiteks kindlaks osaks Ingerimaa kubeneri igapäevatöös suhtlus Pihkva ja Novgorodi vojevoodidega, mis lähtus paljuski Stolbovo rahu 22. punktist, mille järgi tuli neil omavahelises koostöös lahendada kõik lokaalsel tasandil esile kerkivad probleemid. Rootsi keskvoimud olid huvitatud võimalikult sõbralikest suhetest Moskvaga ja suhtluses vojevoodidega oli õiglusest tähtsam hea läbisaamine nendega. Nii tuli Ingerimaa kuberneril ühelt poolt seista Rootsi riigi ja tema alamate huvide eest, aga eelkõige mitte lasta paisuda vastuoludel liialt suureks.

*Artikkel ilmub ETF grandi 8209 „Kaubalis-
rahaliste suhete areng Eesti alal 17. saj. kuni
20. saj. alguseni” toel.*

⁷⁰ SRA, Liv II, vol 361. Nils Asserson Mannersköld Peter Krusebjörnille. 23.10.1636.

⁷¹ K. Tarkiainen. „Vår Gamble Arffiene Ryssen”. Synen på Russland i Sverige 1595–1621 och andra studier kring den svenska Rysslandsbilden från tidigare stormaktstid. – Studia Historica Upsaliensia 54. Uppsala, 1974, lk. 44.

⁷² SRA, Liv II, vol 196. Nils Asserson Mannersköld kuninganna Kristiina eestkostevalitsusele. 17.02.1638.

⁷³ M. Laidre. Sõnumitooja või salakuulaja? Nüüdisaegse diplomaatia lätted 1454–1725. Tallinn, 2003, lk. 129.

⁷⁴ K. Tarkiainen. „Vår Gamble Arffiene Ryssen”, lk. 44.